

SUDEK PROJECT

Josef Sudek: Topografie sutin. Praha 1945 25.1.–29.3.2018

Těsně po skončení druhé světové války se vydal dnes světově uznávaný český fotograf 20. století fotograf Josef Sudek (1896–1976) do ulic Prahy, aby dokumentoval škody, které zde válka napáchala. Vznikl tak neobvyklý soubor bezmála čtyř stovek snímků jak dokumentačního, tak uměleckého charakteru, které zachycují zničené stavby, deinstalované sochy či ochranná protipožární a protiletectká opatření.

Praze se letecké útoky téměř po celou válku vyhýbaly; bombardování zažila až v roce 1945. Do námětu Sudkových fotografií se nejvíce promítly dvě historické události z tohoto roku. Tou první bylo pomýlené bombardování Prahy spojeneckými letadly dne 14. února, jež se dotklo zejména památek jižní části širšího centra (pražských čtvrtí Nové Město a Vinohrady). Mezi nimi se Sudek zaměřil především na oblast velmi poničeného Emauzského kláštera, v jehož interiérech ho zaujala skrytá poetika ruin a nepořádku či světlo prostupující skrz rozpadlé stropy. Ve dnech 5.–9. května 1945 pak proběhlo tzv. Pražské povstání, které sice přineslo mír a osvobození, ovšem za cenu fatálního poškození Staroměstské radnice. Z tehdy devastovaných historických památek Sudek dokumentoval nejvíce oblast Staroměstského náměstí s obnovujícím se městským ruchem.

Třetí skupinou, která zaujala Sudka jako samostatný výtvarný námět, bylo skladiště zabavených soch a zvonů na Maninách v přístavu u řeky Vltavy v pražské čtvrti Holešovice, kde fotografoval převážně sochy z pražských pomníků a kostelní zvony naskládané do náhodných asambláží surrealistického vyznění. V souboru pak nalezneme také jednotlivé snímky postavců na veřejných prostranstvích, ochuzených během okupace o tyto „své“ sochy, protipožárních nádrží, jež často na dlouhou dobu změnilu podobu mnoha pražských náměstí, či opuštěnou pražskou barikádu.

Přestože se v případě tohoto souboru jednalo zřejmě o snímky zhotovené na zakázku pražského nakladatele Václava Poláčka, do mnohých z nich se promítly i znaky, které jsou charakteristické pro Sudkovu starší i soudobou volnou tvorbu – např. motiv proměňujícího se okna (konkrétně soubor 12 snímků tzv. velkého okna Staroměstské radnice), paprsků vstupujících do interiéru Emauzského chrámu i chodeb klášterního ambitu, nebo skryté krásy nepořádku a sutin. Některé snímky tak v sobě mísí hrůzu tragické události s divnou, surreálně „křečovitou“ krásou, jiné jsou melancholicky monumentální. Václav Poláček fotografie využil k ilustraci týdenního kalendáře na rok 1946, vydaného s podtitulem Kulturní ztráty Prahy 1939–1945 a s doprovodným textem památkáře a historika umění Zdeňka Wirtha. Sudkův soubor nebyl dosud jako celek vystaven a sám Sudek jej využíval jen při ojedinělých žádostech o reprodukce, převážně jako dokumentační materiál.

Josef Sudek (1896–1976), legenda české fotografie, je známý především svým obrazovým romantizmem a postižením lyrické atmosféry různých prostředí. Mezi jeho oblíbené fotografické náměty patřily zátiší, okna, zahrady – včetně imaginativních, instalovaných snímků –, pragensie či krajiny, například beskydského pralesa či průmyslového Mostecka. Vedle volné tvorby provozoval ve 20. až 40. letech také zakázkový ateliér. Jeho dílo čítá několik desítek tisíc fotografií a je uloženo ve veřejných i soukromých sbírkách po celém světě.

Autor fotografií: Josef Sudek
Kurátoři výstavy: Mariana Kubištová, Vojtěch Lahoda, Katarína Mašterová
Autor nových zvětšenin: Vlado Bohdan
Video: Adéla Kremplová
Architektky: Barbara Zedková a Lenka Mrzílková (Studio Miaow)
Adjustace fotografií: Tereza Cíglarová, Kateřina Doležalová, Barbara Gajewská, Petra Šemíková
Grafický design: Martin Groch a Tim+Tim
Překlady do němčiny: Daniela Pusch, Christina Frankenberg
Produkce: Katarína Mašterová, Tereza Koucká, Simona Binková, Katja Schlenker
Poděkování: Simona Binková, Adam Havlík, Markéta Janotová, Adéla Kremplová, Tereza Koucká, Taťána Langášková, Lenka Lindaurová, Jan Mlčoch, Martin Pavlis, Veronika Řeháčková, Jitka Štětková

Vernisáž

Středa, 24. 1. 2018, 19:00. Zahájení se zúčastní fotograf Vlado Bohdan.

Doprovodný program

Sobota, 17. 2. 2018, 16:30, komentovaná prohlídka výstavy v rámci Düsseldorf Photoweekend s Adamem Havlíkem (anglicky/německy).

Neděle, 18. 2. 2018, 14:30, komentovaná prohlídka výstavy v rámci Düsseldorf Photoweekend s Adamem Havlíkem (anglicky/německy).

Úterý, 27. 2. 2018, 19:00, „Josef Sudek, vznik a historický kontext souboru fotografií Prahy v roce 1945“ – přednáška Mariany Kubištové v německém jazyce.
Vstup zdarma.

Mariana Kubištová (*1981), Ph.D., vystudovala dějiny umění na Univerzitě Karlově v Praze se zaměřením na dějiny architektury. Od roku 2010 působí v Uměleckoprůmyslovém museu v Praze jako kurátorka designu. V letech 2011–2012 byla hlavní řešitelkou výzkumného projektu „Josef Sudek jako fotograf meziválečné architektury“.

Výstavu připravil Ústav dějin umění AV ČR, v. v. i. ve spolupráci s nadací Gerhart-Hauptmann-Haus Düsseldorf a Českým centrem Düsseldorf. Výstava je výstupem projektu „Josef Sudek a fotografická dokumentace uměleckých děl: od soukromého archivu umění k reprezentaci kulturního dědictví“ (zkráceně Sudek Project), který byl podpořen Ministerstvem kultury České republiky v rámci Programu aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity (NAKI II), id. kód: DG16P02M002. Více informací o projektu www.sudekproject.cz.

Stiftung Gerhart-Hauptmann-Haus, Deutsch-osteuropäisches Forum
Bismarckstraße 90, 40210 Düsseldorf
Otevírací doba: Po+St 10–17, Út+Čt 10–19, Pá 10–14 hod.
g-h-h.de, dusseldorf.czechcentres.cz, sudekproject.cz

Emauzy – benediktinský klášter

Dne 14. února 1945 byla Praha zasažena zmýleným spojeneckým bombardováním, mířícím na německé Drážďany. Náhlé letecké útoky zasáhly zejména oblast historického Nového Města (Prahy 2). Tři zápalné pumy zde dopadly na starobylý Emauzský klášter (neboli klášter „Na Slovanech“), založený Karlem IV. v roce 1347 původně pro řád benediktinů se slovanskou liturgií. V silně poškozených budovách Josef Sudek nasnímal až 150 velkoformátových fotografií. V troskách klášterního kostela a v nepořádkem zanesených interiérech klášterního ambitu jej zaujala atmosféra prázdna i neuspořádanosti či světlo prostupující skrz rozpadlé stropy. Po válce byly klášterní budovy i kostel zrekonstruovány. Zcela zničené gotické věže nahradil v 60. letech novotvar protínajících se betonových trojúhelníkových skořepin s pozlacenými hroty a s možnou náboženskou symbolikou (dvě zkřížené andělské perutě) od architekta Františka Marii Černého.

Maniny – skladiště rekvírovaných kovů

Na prostranství pod Libeňským mostem, na překladišti u železniční tratě na Maninách v pražském Holešovickém přístavu, vznikla roku 1942 sběrna, v níž se shromažďovaly rekvírované kovy – především zvony z kostelů z celého protektorátu, ale také pomníky, pamětní desky či kovové součásti budov. V průběhu roku 1942 se z tohoto místa lodní dopravou transportovalo téměř deset tisíc zvonů o celkové hmotnosti přes milion a půl tun k roztavení, většinou v severoněmeckých hutích. Důvodem byl bronz obsažený ve slitině, využitelný pro válečný průmysl. Některé sochy i zvony se však obětavou prací českých zaměstnanců podařilo zachránit a po skončení války je na fotografiích zachytil Josef Sudek. Později byly navráceny na svá původní místa.

Staroměstské náměstí a radnice

Symbolem tzv. Pražského povstání v květnu 1945 se staly boje v oblasti Staroměstského náměstí a poničení strategické městské budovy, historické Staroměstské radnice. Ta byla za války obsazena německou správou, ale již na počátku Pražského povstání se dostala do českých rukou. V následujících dnech se proto stala cílem útoků německých vojenských jednotek, následkem čehož dne 8. května 1945 vyhořela. Nejvíce požárem utrpělo neogotické severní křídlo radnice, dostavěné roku 1848, v němž shořela většina vzácných dokumentů z městského archivu a které muselo být po válce zdemolováno. Josefa Sudka na poničené radnici zaujalo zejména dnes již neexistující velké okno v původem gotické části radnice. Na Staroměstském náměstí byly poškozeny i jiné vzácné historické budovy.

Další poničená místa Prahy

Josef Sudek zdokumentoval desítky památek širšího centra Prahy pro Pražský kalendář na rok 1946, vydaný nakladatelem Václavem Poláčkem s podtitulem „Kulturní ztráty Prahy 1939–1946“. Vyjma oblasti Staroměstské radnice, Emauz či holešovického skladiště se většina míst v Sudkově archivu vyskytuje pouze na jednom či dvou záběrech, což dokládá systematičnost jeho dokumentace. Kromě budov poničených únorovým náletem či Květnovým povstáním v roce 1945 mezi těmito fotografiemi najdeme také za války vybudované protipožární nádrže, ochranná obezdění či relikty barikády z Pražského povstání.